

БІБЛІОТЕКА ЯК ОСЕРЕДОК ПІДТРИМКИ ДЕРЖАВНОЇ МОВИ: ДОСВІД ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОУНБ

Вікторія Прима, *заступник директора з наукової та інноваційної діяльності Чернігівської ОУНБ імені Софії та Олександра Русових*

Катерина Райхіль, *вчений секретар Чернігівської ОУНБ імені Софії та Олександра Русових*

Сьогодні важливим напрямом роботи українських закладів культури й бібліотек зокрема є участь у загальнодержавних, місцевих, стратегічних та перспективних програмах, спрямованих на реалізацію та підтримку культурної політики держави. Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека імені Софії та Олександра Русових (далі – Чернігівська ОУНБ) уже три роки є учасником Програми сприяння функціонуванню української мови як державної в Чернігівській області на 2023–2028 рр. (далі – Програма), затвердженої розпорядженням Чернігівської обласної військової адміністрації від 21.04.2023 р. № 196. Програму розроблено відповідно до законів України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 р. № 2704-VIII, «Про місцеві державні адміністрації» від 09.04.1999 р. № 586-XIV, «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР, Указу Президента України «Про невідкладні заходи щодо зміцнення державного статусу української мови та сприяння створенню єдиного культурного простору України» від 31.05.2018 р. № 156/2018.

Чернігівщина стала 15-ю областю в Україні, де затверджено регіональну мовну програму з метою забезпечення дотримання конституційних гарантій та створення умов для всебічного розвитку й функціонування української мови як державної, сприяння її опануванню населенням Чернігівської області та підвищення престижу використання, посилення її ролі в українському суспільстві як засобу зміцнення державної єдності, захисту національного мовно-культурного та мовно-інформаційного простору.

Завдання й заходи Програми:

- моніторинг та контроль за розвитком і функціонуванням української мови. Серед практичних заходів – аналіз репертуару обласних театрів, а також вивчення стану мережі українознавчих, народознавчих музеїв та етнографічних кімнат у навчальних закладах Чернігівської області;

- популяризація української мови як державної серед жителів регіону. Цей розділ документа містить 12 підпунктів, серед яких: створення фонду аудіозаписів окремих творів письменників Чернігівщини; поповнення фондів обласних бібліотек; проведення різноманітних конкурсів, фестивалів, лекторіїв тощо;

- підвищення рівня культури професійного мовлення. Поміж іншого – придбання музейних аудіогідів; проведення курсів з культури українського мовлення для різних категорій населення.

Програма реалізується в три етапи: I етап 2023–2024 рр., II етап 2025–2026 рр., III етап 2027–2028 рр. Її фінансування здійснюється за рахунок асигнувань обласного бюджету, передбачених у кошторисах відповідальних виконавців Програми (майже 9 млн грн), та коштів бюджетів місцевого самоврядування.

Очікується, що виконання заходів Програми забезпечить практичну реалізацію ст. 10 Конституції України щодо всебічного розвитку й функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя, формування цілісного національного інформаційно-культурного простору; створить умови для мотивування населення області до вивчення, навчання та спілкування українською мовою; розширить її застосування в публічних сферах – освіти, науки, культури, туристичного й екскурсійного обслуговування, телебачення і радіомовлення, друкованих засобів масової інформації.

Регіональна Програма передбачає поповнення фондів обласних бібліотек (Чернігівської ОУНБ, Чернігівської обласної бібліотеки для дітей, Чернігівської обласної бібліотеки для юнацтва) кращими зразками класичної та сучасної української літератури, довідковими, науково-популярними виданнями з різних галузей знань для підвищення ролі публічних бібліотек як центрів доступу до інформації, забезпечення потреб громади в отриманні українськомовних видань, продовження процесу оновлення бібліотечного фонду, залучення до бібліотек нових користувачів.

Поповнення бібліотечних фондів українськомовною літературою в період війни вкрай важливе, адже попит на неї зростає. Так, у 2023р. в межах Програми Чернігівська ОУНБ отримала 1 294 пр. книг (українська сучасна література, українська класика, галузева українська література, книги для саморозвитку тощо), у 2024р. – 867 пр. книг та передплатних періодичних видань. Цьогоріч бібліотека вже отримала 372 пр. книг, до кінця року очікується надходження ще 723 пр.

Бібліотекарі Чернігівської ОУНБ постійно організовують заходи з популяризації українськомовних видань, рекламують твори українських авторів та якісні переклади світової літератури, організовують виставки нових надходжень, проводять тематичні бесіди тощо.

У 2024 р. в умовах обмеженого фінансування важливим кроком у реалізації Програми стала передплата бібліотекою періодичних видань, адже періодика забезпечує розвиток таких напрямів

роботи, як краєзнавча діяльність, формування краєзнавчих баз даних, меморіалізація подій та героїв війни, ін.

З метою популяризації творчості письменників Чернігівщини, залучення до активного читання, прослуховування аудіотворів дорослими та дітьми, в тому числі з вадами зору, в рамках реалізації заходів Програми в Чернігівській ОУНБ триває створення фонду аудіозаписів окремих творів місцевих письменників. Цю роботу спрямовано на утвердження престижу української мови, виховання поваги до неї, підвищення мовної грамотності, культури мовлення. Попередньо проведено обласне соціологічне дослідження «Твори письменників Чернігівщини для аудіювання українськомовних книжок». Мета дослідження – визначити твори для аудіювання в рамках Програми.

Твори, на основі яких записуються аудіоверсії, є об'єктами авторського права та охороняються законодавством України. Правовласники – автори або їхні спадкоємці – зберігають за собою виключне право дозволяти використання своїх творів. Саме тому реалізацію проекту бібліотеки зі створення фонду аудіозаписів розпочато з укладання ліцензійних договорів із авторами. Такий підхід забезпечує повноцінне функціонування ресурсу в правовому полі й гарантує дотримання авторських прав.

Аудіотвори, що були відібрані та проаудіювані, розміщені на ютуб-каналі «Чернігівська ОУНБ ім. Софії та Олександра Русових»:

- аудіокнига Валентини Михайленко «Солодкий смак гіркоти» у п'яти частинах (48 тис. переглядів);
- аудіокнига Валентини Мастерової «Суча дочка» у восьми частинах (77 тис. переглядів);
- аудіокнига Леоніда Горлача «Осіньні гнізда» (668 переглядів). Також доступна на *Megogo*.

Поетичний клуб
«Бібліопростір А+»

живого літературного спілкування, натхнення та самовираження.

На тематичних засіданнях учасники декламують власні поезії, сміливо й емоційно передаючи через слово свої думки, почуття та громадянську позицію. Вони обговорюють прочитане, діляться враженнями та планують майбутні творчі зустрічі, спільні виступи й літературні акції.

Клуб «Бібліопростір А+» – це не лише місце для читання віршів, а й простір ідей, взаємопідтримки та культурного діалогу, що підкреслює роль бібліотеки як центру духовного життя громади.

Після перерви, спричиненої початком повно-

масштабного вторгнення, діяльність клубу відновлено у 2024 р. на численні прохання його учасників. У 2025 р. вже проведено чотири засідання і ще стільки ж заплановано. Перша зустріч, що відбулася на початку року, зібрала 12 поетів, серед яких були й нові члени клубу.

Кожне засідання має певне тематичне спрямування. Наприклад, до Всесвітнього дня поезії відбулася поетична кав'ярня «Поезія – це той дзвінкий струмок, що витікає з надр душі твоєї...», а до Дня пам'яті та примирення – тематична зустріч «Україна. Війна та мир».

Особливим епізодом у житті клубу стала подія «Поезія. Весна. Вербна неділя» за участю письменниці Анни Дмитрук, поетес Тетяни Таланцевої, Наталі Сапун, Ірини Кулаковської та ін. Поетеса, членкиня Національної спілки письменників України Ганна Демиденко прочитала кілька віршів зі своєї майбутньої збірки «Вони писали книгу про війну». Приєдналися до заходу й нові учасники: поетеса Світлана Дрозд, художник і поет Володимир Кравченко, акторка Ганна Верховцева, письменник, есеїст, драматург Анатолій Покришень та поетеса Анна Ліпницька.

У рамках Програми Чернігівська ОУНБ реалізовує й проєкт «Мова чудова». Цей розмовний клуб двічі на місяць влаштовує зустрічі, допомагаючи користувачам опанувати українську

Робота розмовного клубу
«Мова чудова»

мову, вдосконалити навички спілкування та обговорити сучасну українську літературу.

Клуб «Мова чудова» функціонує з 2023 р., трансформувавшись із мовної студії ораторського мистецтва *LingUA*, що працювала в бібліотеці до 2022 р.

На засіданнях клубу учасники вивчають основи мовлення, розвивають свої ораторські здібності, вдосконалюють розмовні навички та граматику, активно обговорюють прочитані книги.

У межах проєкту «Ментальне здоров'я» у клубі проводяться бібліотерапевтичні заняття. Тематика зустрічей формується на основі запитів учасників. Наразі, згідно з Методичними рекомендаціями щодо запровадження та функціонування розмовних клубів з української мови на базі бібліотечних закладів, затвердженими наказом Міністерства культури та інформаційної політики України від 02.08.2024 р. № 536, оновлюється регламентуюча документація для функціонування клубу.

Щорічне написання Всеукраїнського радіодиктанту національної єдності в Чернігівській ОУНБ також відбувається в рамках Програми та діяльності клубу «Мова чудова». Цей захід є не лише важливою культурно-освітньою подією, а й символом національної згуртованості та підтримки українського слова. Участь у радіодиктанті щороку беруть бібліотечні працівники, відвідувачі закладу, освітяни, студенти та всі охочі мешканці

міста. Спільне написання диктанту є традицією, що сприяє піднесенню престижу української мови, розвитку грамотності та формуванню свідомого ставлення до національних цінностей.

На сцені – учасники
обласного фестивалю
«Дотиком душі»

Чернігівщина багата на творчих людей, які віршують українською. Тому бібліотека, яка вже відкрила чимало талановитих художників, фотохудожників та майстрів народного мистецтва, стала стартовим майданчиком і для просування творчості місцевих поетів, долучившись до організації щорічного обласного фестивалю «Дотиком душі», покликаного популяризувати українську поезію та мову, надати поетам можливість опублікувати свої вірші й презентувати власну творчість.

Фестиваль започатковано як поетичний старт-ап у 2017 р. Його ініціаторами були Департамент культури і туризму, національностей та релігій Чернігівської ОДА, Чернігівська ОУНБ, Чернігівська обласна організація Національної спілки письменників України, а також журнал «Літературний Чернігів».

Цьогоріч відбувся вже VIII обласний поетичний фестиваль «Дотиком душі». Найкращі поезії, обрані журі, публікуються у щорічному поетичному альманасі «Первоцвіт».

Досвід Чернігівської обласної ОУНБ показує, що сучасна бібліотека – це не лише осередок збереження книжкових фондів, а й учасник державотворчих процесів. Реалізуючи Програму сприяння функціонуванню української мови як державної в Чернігівській області на 2023–2028 рр., бібліотека формує нові підходи до популяризації рідної мови, створює умови для збагачення мовного середовища, підтримує культурні ініціативи громади.

Поповнення бібліотечних фондів українськомовною літературою, проведення освітніх та культурних заходів із популяризації рідної мови, розвиток літературних і мовних клубів, видання поетичних альманасів і створення українськомовних аудіокниг місцевих авторів – усе це сприяє не лише підвищенню престижу рідної мови, а й утвердженню її як фундаменту національної ідентичності.

Таким чином, бібліотека є важливим центром комунікації та духовного єднання людей, де українська мова – не просто засіб спілкування, а символ національної єдності, культурної спадкоємності та сили українського народу.